

הדלקת נרות (י-ם): 5:25
צאת השבת (י-ם): 6:36

מאזרזה הישבת

עם "מאזרזה הפרישה"
מבית "המכון התורני"
עמודים: 5-10

שע"י המכון התורני ירושלים

בראשית - תשפ"ג | גליון לה | עורך ראשי: הרב נעם יעקובי שליט"א

"המכון התורני" (ירושלים יפו 208 קומה 3; א-ה בין 9:00 ל-18:00) מציע שירותי הקלדה, הגה"ה, עריכה, עימוד ועיצוב ברמה מקצועית לספרי קודש, חוברות, עלונים. לפרטים: 0504108058. בענייני העלון נא לפנות לעורך שיחי: 0527145386; להערות והארות: yoelf@asiatec.co.il

הרחקה ממחלוקת

פ. א.

אולי בנתיים תשכח המחלוקת וייושבו ההדורים. ולכן גם לא נאמר במיוחד "כי טוב" ביום שני להורות שאין שום מצב שמחלוקת יצא דבר שניתן לומר עליו "כי טוב", ורק ביום שלישי אגב אורחא אחרי שכבר נשלמה המלאכה נאמר עליה "כי טוב".

ובזה ראיתי שמפרשים בפרשת קורח מה שאמר משה רבינו לקרח ועדתו הניצים כנגד משה: "בקר וידע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו". ולכאורה מה ענין הבקר לטענת קרח ועדתו? ורש"י פירש: בקר - עתה עת שכרות היא לנו ולא נכון להראות לפניו, "והוא היה מתכוין לדחותם שמא יחזרו בהם". אבל לפי מה שהבאנו לעיל יש לפרש כפשוטו, שכיון וקורח ועדתו רצו לגרום לפירוד ומחלוקת על משה רבינו, אמר להם משה נחכה לבקר, משום שמקובל לי מבריאת העולם שלא גומרים ענין של מחלוקת באותו יום אלא מחכים עוד יום, עוד זמן, כדי שאולי בנתיים הניצים כנגדו יחזרו בהם.

והאמת שהן הן דברי רש"י בסוף דבריו שכתב "והוא היה מתכוין לדחותם שמא יחזרו בהם", אבל לפי מה שהבאנו הדברים מקבלים אור חדש, שאמר להם משה, כשם שבטבע הבריאה אי אפשר לשנות יום ללילה ולילה ליום, וכפי שרש"י עצמו כתב שם בדיבור המתחיל והקריב, עיין שם, כך בטבע הבריאה שלא גומרים ענין שיש בו מחלוקת ופירוד ביום אחד, ולכן רק בבקר יודע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו.

החובה לדבוק במדת האמת בכל מצב

אך כאשר חיינו מתנהלים על מי מנוחות בהשקט ובבטחה, ועולמו כמנהגו וסדרו הקבוע נוהג, אלא שגם כאשר נשתנו עליו סדרי בראשית, והוא מתגלגל ומתהפך בדרכי החיים ותהפוכותיהן, תהיה אך האמת נר לרגלו ואור לנתיבתו, כי היא יסוד נפשו וחיי רוחו.

דוגמא לדבר, יעקב אבינו, אשר דבק במדת האמת במצבים הכי קשים עם לבן, עד כדי שזה הפך להיות מדתו העיקרית, 'אמת ליעקב' (מיכה ז, כ). ראה רש"י על הפסוק (בראשית כט, ל) "ויעבד עמו עוד שבע שנים אחרות", "אחרות הקישן לראשונות, מה ראשונות באמונה, אף האחרונות באמונה, ואע"פ שברמאות בא עליו".

ידוע ומפורסם שבכל יום משבעת ימי הבריאה נאמר "כי טוב", חוץ מיום שני שבו לא נאמר "כי טוב", ולעומת זה ביום שלישי נאמר פעמיים "כי טוב". וכבר הובא ברש"י מחז"ל: ומפני מה לא נאמר "כי טוב" ביום שני, לפי שלא היה נגמר מלאכת המים עד יום שלישי, והרי התחיל בה בשני, ודבר שלא נגמר אינו במלואו וטובו, ובשלישי שנגמרה מלאכת המים והתחיל וגמר מלאכה אחרת [מלאכת הצומח], כפל בו "כי טוב" שני פעמים, אחת לגמר מלאכת [יום] השני ואחת לגמר מלאכת היום.

ויש להתבונן בזה, וכי לא יכל הקב"ה לגמור את מלאכת המים ביום שני ולכתוב בה "כי טוב", וכי מישהו מנע זאת ממנו יתברך? הרי הקב"ה הוא כל יכול, וכשם שבכל יום התחיל וגמר מלאכה וכתב עליה "כי טוב", כך יכל לעשות גם ביום שני?

וראיתי לפרש, שכל מהותה של מלאכת המים היתה פירוד והבדלה בין מים העליונים למים התחתונים, ויש בזה מעין ענין של מחלוקת ופירוד, ורצה הקב"ה להראות לנו כבר בתחילת הבריאה שבנושא שיכול להגיע לפירוד ומחלוקת צריך לחכות עוד יום אחד ולא למהר לעשותו באותו יום. ובודאי שמבחינת יכולתו של הקב"ה לא היתה מניעה להתחיל ולסיים מלאכת הבדלת והפרשת המים ביום אחד, יום שני, אבל הקב"ה עשה זאת במכוון דוקא בשני ימים נפרדים כדי ללמדנו להמתין עם ענין שיש בו מחלוקת ופירוד עוד יום,

"בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ". (בראשית א, א) ב'בעל הטורים' כתב: "בראשית ברא אלקים - סופי תיבות 'אמת', מלמד שנברא העולם באמת, כמו שנאמר (תהלים קיט, קס) "ראש דברך אמת", וכן יש הרבה פסוקים סופי תיבות אמת". רמז זה של תיבת 'אמת' נרמז בסדר הפוך [במלים "ברא אלקים את", המלה 'אמת' נרמזת כסדרה, אך ה'בעל הטורים' הרי קאי על הרמז המוקדם יותר היוצא מהמלים "בראשית ברא אלקים" כמצויין בד"ה שלו, וגם כי הוא מביא על כך הקרא "ראש דברך אמת", ומשמע דר"ל שענין האמת נרמז ממש בראש התורה שהיא ה"דברך", והיינו הת' של "בראשית" והא' של "ברא" והמ' של "אלקים"]. וביארו, שבא הדבר להורות לנו, כי חייב האדם ברדיפת ובקשת האמת, לא

זכרון לצדיקים

כ"א תשרי תקפ"ב: רבי רפאל ב"ר מרדכי בירדוגו זצוק"ל המכונה "המלאך רפאל"

ובסמכותו כפוסק אחרון וכמנהיג מוכשר, וקבלו עליהם סמכותו ומרותו מרצונם הטוב, הוא הפליא עצה הגדיל תושיה בתקנותיו לטובת הצבור (ראה ספריו תורת

רבי רפאל בירדוגו - ראב"ד וריש מתיבתא במכנאס, יחיד בדורו, בוצינא דנהורא, חכם הרוים, מלאך ה', גאון וקדוש מפורסם מגדולי הפוסקים לפני 200 שנה, חיבר ספרים רבים, "משמחי לב", "מי מנוחות", "משפטים ישרים", ועוד.

אמת ומשפטים ישרים) ספרות עניפה ורחבה יצאה מתחת ידו, פרושי המקרא (מי מנוחות) ברורי סוגיות הש"ס (שרביט הזהב), דרשות ואמרי מוסר רבים, ועל הכל פסקי הלכות שנדפסו אחריו בשני ספרים חשובים, כשם כן הם: "משפטים ישרים" "תורות אמת" אשר הם מאירים כשתי אבנים יקרות בספרות ההלכה, כל רבני המערב פנו אליו בשאלותיהם ושתו בצמא את דבריו". (מתוך "המשפט העברי בקהילות מרוקו")

וראוהו שפניו כפני החמה כמו אדם שישן על מטתו ממש, עכ"ד ששמעתי, אשריו ואשרי חלקו זיע"א אכ"י, עכ"ל. הרב נודעת גדולתו ותורתו בכל המערב, כי הוא הצטיין למורה גדול וכל חכמי המערב שתו בצמא מימי תורתו, בתשובותיו אליהם על שאלותיהם.

שקידתו בתורה להפליא ולילה כיום יאיר. ושמענו שבעת פטירתו שהיו יושבים לפניו כל חכמי דורו והוא הוכיחם לשקוד על התורה ועל העבודה, והיה שם חכם אחד ושמו ר' יוסף מימראן זצ"ל, ואמר לו הרב, תגיד לפני החכמים מה שראו עיניך בלילה פלונית, ואמר להם אני בלילה פלונית בימות החורף כעבור שליש מהלילה הייתי לומד בביתי ונתקשתי בענין אחד ולרוב התשוקה אמרתי להלך ולדפוק על פתח ביתו של רבינו לישא וליתן עמו בדבר, ומצאתי אותו ער ולא ישן, והוא לומד ויושב על הכסא, ופיאת ראשו קשורה בחוט בכותל כדי שאם תבוא לו שינה בשעה שירכין ראשו לישן החוט יתלוש את שער הפאה ותכף יעור משנתו, ועוד היו רגליו יורדות מעל הכסא וספל מלא מים נוכח רגליו שאם תבוא לו שינה יטבעו רגליו במים ויתקרר ויעור משנתו, ובראותי זאת נכנס חשק התורה בלבי. ואמר הרה"ג רבי רפאל בירדוגו לחכמים הנוכחים אצלו, שאני אומר לכם דברים אלו לא להתגדל ולא להתפאר חלילה שעכשו אני הולך לבית עולמי ואין תועלת בכבוד כלל, אלא שממני תראו וכן תעשו שתשקדו על דלתי התורה יום יום, בלי התרשלות ורפיון כלל, כי אורך ימים בימינה וכו', זיע"א.

הרב הניח אחריו ארבעה בנים, הרב המבי"ן ומהר"ר מרדכי וכמהר"ר אברהם, וכהר"ר מאיר זכרונם לחיי עולם הבא. הרב מתחילה קיים את התורה מעוני, ולרוב עניותו למד בלילה תורה לאור הלבנה, ולבסוף קיימה מעושר.

עוד שמעתי מפי ר' אברהם מריגי"ן ז"ל: שהרב הגאון המלאך רפאל בירדוגו זצ"ל היה נוהג לקום בחצות לילה לקביעות לימודיו, ואחרי כן טובל במקוה והולך להתפלל שחרית. והיה מגיע לבית הכנסת שלו מאוחר קצת. והיו הציבור

"... בתחילת המאה הששית (של תאריך העברי), קמו לה לעיר פאס מתחרים רבים ודוקא מתוך שכנתה הסמוכה לה - מקנס, אילת השחר עלתה מעיר זו אשר האירה את כל

האיזור, היא הופיעה במלא האור והזהר בדמותו של איש פלאים, ענק הרוח וגדול המנהיגים, הוא הרב רפאל בירדוגו, הנקרא בפי בני עירו "המלאך רפאל" או "המלאך רב" (ר"ת רפאל בירדוגו), הוא באמת, כפי שכנהו בני דורו, היה כמלאך מושיע, ונגיד ונאמן, ונוסף על בקיאותו בכל הש"ס בבלי וירושלמי, ספרא וספרי (כ"כ עליו אחד מחכמי דורו בהסכמה על ספרו משפטים ישרים ראה שם) היה גם מנהיג ומדריך בחדר עליון כל חכמי דורו, והבאים אחריהם, הכירו בו

מסופר בספר "מלכי רבנן" דף ק"ו ע"ב, שהרה"ג המלאך רפאל בירדוגו זצ"ל היה רב ומורה צדק בעיר מקאנס, והוא אחיו ותלמידו של מוה"ר"ה יקותיאל זצ"ל.

הרב נולד בשנת תק"ז ונתבקש בישיבה של מעלה בליל הושענא רבא בהיותם לומדים בסיום האדרא בפטירת הרשב"י זיע"א בשנת תקפ"ב, היא שנת כי גמר חסי"ד פמ"ה, והיו ימי חייו ע"ה שנים כמ"ש בספר "קול יעקב".

הרב הנז' היה בנו של הרה"ג מו"ה מרדכי זצ"ל ומסטרא דנוקבא נין ונכד להרה"ג החסיד העניו אבי אמו מו"ה משה בירדוגו זצ"ל.

הרב חיבר שו"ת "משפטים ישרים" על חושן משפט שני חלקים, "מי מנוחות" על התורה, "שרביט הזהב" על מסכתות, "חסד ואמת" דרושים לזמנים ולנפטרים, "תורת אמת" על ארבעה טורים, "קצות החושן" על חושן המשפט, "רקח מרקחת" חידושי אגדות, "משמחי לב" פירוש פשטי עה"ת, פשטים על התנ"ך ובסופו קונטרס "מענה לשון" על רש"י והרא"ם, נמוקים על ד' טוש"ע, חידושי אגדות קונטרס קטן על הרשב"א ותשב"ץ קיצור תקנות רבני קאשטיליאי ועליהם פירוש ממנו, דיני שו"ב כמנהג המערב וחידושי דינים, "לשון למודים" על תנ"ך בלשון ערבי, "כף זהב" שיר גדול ע"ס א"ב ועוד כמה בתים והוא מוסר השכל כעין קערת הכסף למהר"י אוזביב זצ"ל.

ולשמע אוזן שהרב לא ראה קרי מימיו, כמו שכתב בספר אות ברית קודש דף יו"ד וז"ל: וכן ראיתי כתוב מה ששמעה אוזני מפי סופרים וזקנים שהרה"ג מעוז ומגדול ר' רפאל בירדוגו זצ"ל שהיה אב"ד בעיר מקאנס יע"א שהיה זקן ונשוא פנים, וכשהגיע זמנו, שלח והזמין קרואיו כחתן, וקרא לחרשים חכמים חרשי העצים לעשות לו ארון הקודש כדי ליקבר בו בקברו אשר כרה בעוד מועד, ואזי הוא שגילה לעמו שראוי ליקבר בארון לפי שכל ימיו לא ראה טיפת קרי מעולם אפילו באונס, וכן היה שנקבר בארונו. וכעבור שנה מזמן פטירתו הוציאו ארונו הקדוש מקברו בגזרת המלך,

מחכים ב"ברוך שאמר" עד שמגיע הרה"ג המלאך רפאל בירדוגו זצ"ל ואז ממשיכים כולם יחד, יום אחד הגיע אורח זר מערי אירופה ישב והתפלל בבית הכנסת מעוטף בציצית ובתפילין כיאה לתלמיד חכם, והנה הציבור הפסיקו ב"ברוך שאמר" עד שיגיע הרב כנהוג, והת"ח שבא מערי אירופה פקעה סבלנותו, ואמר לקהל שימשיכו להתפלל, שזה טירחא דציבורא, והציבור המשיך להתפלל וכשהגיעו לתפלת "יוצר אור" הרב הגיע והמשיך להתפלל אתם מבלי לומר דבר. בסוף התפילה ניגש לשמש ואמר לו מה יום מיומים? ענה לו שהאורח הנז' הוא שפרץ גדר, אז ציוה מוריניו לציבור שיבדקו אחריו ומצאו שהוא נוצרי ערל, והיה מבוקש כמרגל.

(מובא בספר "מקנס ירושלים דמרוקו")

*

מסופר על הרב רפאל ברדוגו ממקנס, המכונה "המלאך רפאל", שירד פעם לדרומה של מרוקו וביקר בכמה קהילות יהודיות, הוא בדק את שיטת הלימוד ואיך המלמדים מתרגמים את התנ"ך לערבית בעבור התלמידים שלהם. הוא מצא שהמלמדים אינם בקיאים די הצורך בתרגום התורה לערבית, ואז נאלץ הרב לתרגם את התנ"ך לערבית מרוקאית

(כת"י התנ"ך המתורגם נמצא היום במכון בן צבי בירושלים). (יהדות מרוקו)

*

לפני מאה וחמישים שנה הופיע במקנס שבמרוקו שליח כולל מהארץ הקדושה כדי לאסוף כספים בין תושבי העיר לטובת "הכולל". השליח שהיה אדם הדור בלבושו עשה רושם יפה על האנשים, כמו כן היו בידו תעודות מרבני הארץ שהוא

ת"ח ולמד בישיבות ויש לסמוך עליו. מקובל היה במרוקו שכל שליח הבא לגבות כספים דורש רבים בבית הכנסת בשבת אחרי הצהרים לפני תפלת מנחה, ואחרי הדרשה מסדרים לו את התרומות.

גם השליח הזה ביקר רבי רפאל ברדוגו הנקרא בשם "רפאל המלאך" ואמר לו שרצונו לדרוש בשבת. אך מקובל היה שאין השליח מתחיל את דרשתו עד שיבא הרב ויפתח את המסיבה. והנה באותה שבת רצה רבי רפאל לקום משנתו בכדי ללכת לבית הכנסת אך לא יכל היה לקום, מתעורר וחוזר לישון, הקהל התאסף בבית הכנסת. החכמים והדיינים ישבו במקומותיהם והכל חיכו לבואו של רבי רפאל, אך הוא אחר לבוא. והשליח האיץ בחכמים להתחיל בדרשתו. אף אחד מהנאספים לא יכל היה למנעו, והוא התחיל בדרשה. כעבר דקות אחדות הופיע רבי רפאל בבית הכנסת ומיד בהכנסו שאל את השליח: "מי נתן לך רשות להתחיל?" ויען השליח ויאמר: "האם אתה גדול ממני שאחכה לך?" אמר רבי רפאל: "מדחציף כולי האי רשיעא הוא" ויתן צו - בדקו אותו, האדם הזה ערל!

מיד קמו כמה בחורים ממקומותיהם, תפסו את השליח, הוליכוהו לחדר צדדי, בדקו אותו והנה אמת הדבר, האיש ערל. מיד הודיעו למשטרה והאיש נאסר, ורבי רפאל הודיע לכולל בארץ הקדושה כי השליח אינו יהודי ושאינן לתת בידו תרומות. לאחר שחקרו - מצאו כי הוא אדם נוצרי שנכנס לישיבה ולמד בישיבה ועשה עצמו כיהודי לכל דבר. ורק רבי רפאל המלאך גילה את הדבר... ("אבותינו ספרו", מפי רפאל אזולאי)

שלא עשית מאומה [בטענת "דברי הרב" וכו'], אך האמת "כי עשית זאת".

ועוד יש לפרש במאי דתנן (אבות ה, יח) "ירבעם חטא והחטיא את הרבים, חטא הרבים תלוי בו". לזה אמר, לא די שהסתה לאדם, אך גם החטא של עץ הדעת תלוי בו [בנחש], וכאילו הוא נצטוה על עץ הדעת ואכל ממנו. וזהו "כי עשית זאת" - החטא בעצמו [שאדם אכל מעץ הדעת] - כאילו הוא [הנחש עצמו] עשאו [ואכל הוא עצמו מעץ הדעת].

(מתוך ספר "מי מנוחות" - לרבי רפאל בירדוגו זצוק"ל)

"וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים אֶל הַנָּחַשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹאת אֲרוּר אַתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל גָּחֹנְךָ תֵּלֵךְ וְעַפְרֹתָ תֹאכַל כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ" (בראשית ג, יד).

הוא יתר, דבאשה לא אמר "כי עשית זאת". ובאדם אמר "כי שמעת לקול אשתך". וצריך לידע למה.

ונראה במאי דאמרינן (סנהדרין כט, א) "אין טוענין למסית", דהיה רוצה לטעון, "דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין". לזה אמר "וַיֹּאמֶר ה' וגו' כי עשית זאת", לא כמו שעלתה על דעתך

ד' אמות של הלכה

האם מותר לתת צדקה לעני באמצע קריאת שמע

ועיינן עוד בתוס' בשבועות מד: דעוסק בשופר פטור מצדקה. וראוי לנו לעורר לא לתת באמצע קריאת שמע ואפילו בברכותיה וכמבואר בריטב"א סוכה (כה:): שאם עוסק במצוה פטור ממצוה אחרת וכדבר הרשות ואסור לעזוב המצוה, וכאן עוסק ואי אפשר לקיים שניהם בבת אחת ראוי לאסור.

ולגבי ברכות קריאת שמע כתב להסתפק: ומיהו אולי בברכותיה או אפילו בפרשה שניה שמותר לרמז לדבר מצוה אולי לא גרע ויכול לבטל למצות צדקה, ודבר זה צ"ב. אבל בפרשה ראשונה שאפילו לרמז אסור אפילו לדבר מצוה בודאי אין לו לתת צדקה.

נשאל בשו"ת "תשובות והנהגות" (סימן סא) למרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א, כאשר באמצע קריאת שמע העניינים מסתובבים לאסיפת צדקה, האם מותר לתת להם צדקה.

וכתב להשיב לגבי עצם הקריאת השמע: מסברא העוסק במצוה פטור מן המצוה, ולהרבה ראשונים לא רק פטור אלא אסור לקיים מצוה אחרת שנקרא רשות, וכאן כשהעני בא וצריך להפסיק מקריאת שמע לשלשל ידיו לכיסו לתת לו ומתבטל אז מקריאה עובר עבירה ולא מצוה. ומדינא העוסק במצוה פטור מן המצוה, והיינו גם ממצות צדקה וכדמוכח משומר אבידה דפטור מצדקה,

זכרון לצדיקים

כ"ה תשרי תק"ע: הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זצוק"ל בעמח"ס "קדושת לוי"

ובפאר גדול לכהן כאב"ד בעירם, הם ידעו להעריך ולהוקיר את רבם הקדוש והטהור, כבדוהו בכל הכבוד והיראה וסרו למשמעתו. בבארדיטשוב שפט הרה"ק את בני ישראל בין אדם לחבירו, כמו כן הרביץ תורה לתלמידים בחריפות ובעמקות נפלאה, ובלהט קודש.

תפילתו היתה בהתלהבות ובדבקות נוראה, וכל השומע נמס לבו מקולו החוצב להבות אש בקדושה ובטהרה. את כל מצוות ה' היה מקיים בלהט נורא ובהתפשטות הגשמיות ממש. אלפי ישראל החלו נוהרים לחצר קדשו מקרוב ומרחוק, לשמוע אל הרינה ואל התפילה ולהקשיב לקח מפ"ק.

גדולי צדיקי הדור העריצוהו עד למאוד, והרה"ק ה'חזוה מלובלין זי"ע אמר, שבכל יום הוא קובע לעצמו זמן להודות לה' על ששלח את נשמת קדשו של הרב מבארדיטשוב לעולם. רבו הרבי ר' שמלקע זי"ע אמר, שרבי לוי יצחק אינו שח שום שיחה בלי כוונה קדושה, ואפילו שיחות חולין שלו המה סודות וייחודים.

נודע בישראל בהמלצותיו הקדושות על בני ישראל, ואף על הפשוטים ביותר. בפרט בימי הדין והמשפט עמד כסניגור למצוא המון זכויות ומליצות על עם ה'.

ביום כ"ה בתשרי תק"ע התדבקה נשמתו בקונה והרה"ק עלה לשכון בגנוי מרומים. השאיר אחריו את בניו - הרה"ק רבי מאיר בעל "כתר תורה", הרה"ק רבי ישראל אבד"ק פיקוב מח"ס "תולדות יצחק בן לוי" עה"ת וממלא מקום אביו בבארדיטשוב, ר' דב בעריש זצ"ל כן השאיר אחריו שתי בנות.

עוד הותר אחריו ברכה את ספרו הקדוש "קדושת לוי", אותו כתב בעצם כתב ידו. זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל (שבחי קדושת לוי) **אמן.**

רבינו הרה"ק רבי לוי יצחק זי"ע, נולד בשנת ת"ק בעיר הוסאקוב שבמחוז פשעמישל, לאביו הגאון רבי מאיר זצ"ל שהיה אבד"ק זאמושט, ולאמו הצדקת מרת שרה סאשע ע"ה. מקובל שאבותיו למעלה בקודש שמשו בכתר הרבנות ל"ו דורות בעיירות שונות.

בלידתו, הביע אדוננו הבעש"ט הק' זיעוכי"א את שמחתו הגדולה לפני תלמידיו הק', על שנשמה גדולה וקדושה ירדה היום לעולם, נשמה שתמיד תמליץ טוב על ישראל. בצעירותו נתגדל בבית משפחת אבותיו שהיו מפורסמים בגדולתם בתורה. בהגיעו לפרקו נשא את בת הנגיד הרבני רבי ישראל זצ"ל ממשפחת פרץ שבעיר לוברטוב, וגם שם נתרועע עם אברכים חריפים גדולי תורה.

בהיותו בן טו"ב נסע לריטשעווהל הסמוכה ללוברטוב, לשמוע ולקבל לקח מהגה"ק רבי שמעלקא מניקלשבורג זי"ע שכיהן שם ברבנות. הרבי ר' שמעלקא מצא בו כלי מוכן לקבל, ולקחו עמו בנסיעתו אל רבו המגיד הקדוש רבי דב בער ממעזריטש זי"ע. הוא נעשה תלמיד מובהק למגיד הק', וקיבל ממנו מלוא חפניים הדרכות ושפע קודש בעבודת השי"ת ע"פ דרך החסידות.

בהיותו בן כ"א, נקרא לכהן ברבנות ריטשעווהאל, למלא מקום רבו הרבי ר' שמעלקא זי"ע. המתנגדים שבעיר ציערהו עד מאוד, והוא מצא מקום מפלט בקאזניץ, אצל רעו המגיד הק' רבי ישראל מקאזניץ זי"ע. בשנת תקכ"ה נתקבל לרב אב"ד בזעליחוב, אך גם שם לא הגיע אל המנוחה ואל הנחלה. בשנת תקל"א נתקבל לאב"ד פינסק שבליטא. בכל אותם שנים היה נוסע להסתופף בצל רבו המגיד הק' בראוונע ואח"כ במעזריטש, כשהוא מוסיף אוצרות קודש לנפשו הגדולה והשוקקה. בשנת תקמ"ה, קבלוהו אנשי העיר בארדיטשוב בכבוד

מספרים על הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע, ששכר פעם יהודי פשוט 'עם הארץ', באומרו לו שיתן לו במשך שנה שלימה אכילה שתיה לינה וכל צרכיו בהרחבה גדולה, אבל בתנאי שיציית לו לכל מה שיצוונו. והלה הסכים. כעבור שנה שלימה, אמר לו הרה"ק: עתה הגיעה העת שתציית לדברי, הנני רוצה שתלך להשתמד! כמובן שהלה ניסה להתחמק, אך הרה"ק עמד על דבריו - תנאי הוא תנאי! כשהתעקש הרה"ק וביקש לקחת אותו בכח אל הגלח, החל הלה לריב ולהתקוטט עמו, עד שהוציא להרה"ק כמה שערות מזקנו. רץ הרה"ק מבארדיטשרב עם השערות לארון הקודש, ואמר: "ראה נא רבש"ע, יהודי פשוט זה, שאינו יודע מאומה, ועם כל זה כשרק בקשתי ממנו שילך לשמד - אף שהתנתי עמו לפני כן ונתתי לו על כך שכרו משלם - סירב בכל תוקף! ובזה לימד הרה"ק זכות על בני ישראל. (שבחי קדושת לוי)

הרב נעם יעקבי שליט"א לכבוד הילולת בעל ה"קדושת לוי" סניגורם של ישראל הגאון הקדוש הרבי רבי לוי יצחק מברדיצ'וב זצ"ל זיע"א אכ"ר, שידוע ומפורסם שרק להזכיר את שמו או שם עירו זה כבר פועל המתנתק הדינים לגודל אהבת ישראל האין סופית שלו.

והנה סיפור אודותיו, שפעם אחת קרה שכמה בחורי ישיבות נקלעו לעיירה ראדין לקראת סוף חודש אלול ולא היה להם היכן לישון ולאכול, וקיבלו אותם לאותה לילה לשיבה של מרן החפץ חיים לישון ולאכול, ואחר כך התברר לחפץ חיים שהם הבחורים הללו צאצאים של

הקדושת לוי, ומיד הורה למשגיח בישיבה לסדר להם מקום ללון ולאכול בימים הנוראים בישיבה, ואמר זה יהיה זכות גדול לנו להתפלל בראש השנה איתם ובוודאי זה יעורר את זכות הרב מברדיצ'וב לסנגר עליינו. ותערב לפניך עתירתנו **אמן.**

מאורות הפרשה

”בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ” (בראשית א, א)

בצורות רשומות בהסכמת דעתנו, איך יוכל לומר בדבר, שמלאכתו יותר דקה ותיקונו יותר רחוק ועמוק בענינו (בענינו) עד אין תכלית, שיהיה מבלי כוונת מכוין וחכמת חכם ויכולת יכול.

(חובות הלבבות, השער הראשון, שער היחוד, פרק ו)

”בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ” (א, א)

פירוש, הקב"ה ברא את עולמו יש מאין והוא אינו מסיר השגחתו ממנו לרגע, בכל עת ושעה הוא מחדש אותו מחדש כדי שישאר כפי שהיה בתחילת הבריאה, וזה הפירוש בנוסח התפילה: "עושה חדשות", שבכל עת הקב"ה עושה את כל הבריאה מחדש, וכך פירוש הפסוק, "בראשית", באותו ראשית שברא את השמים והארץ יש מאין, באופן זה ברא אלוקים את השמים והארץ לעולם, בהמשיכו לקיימם בכל שעה ושעה.

(קול שמחה)

הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב אומר, אנו אומרים בתפילה "יוצר אור ובורא חושך" כלשון הוה, ולא אומרים "יצר אור וברא חושך" כלשון עבר, משום שהקב"ה בכל רגע משפיע חיות לכל הבריאה ועל ידי זה מתחדשת הבריאה בכל עת.

מובא במדרש (ב"ר א י) למה נברא העולם באות ב' ולא באות א' שהיא ראשונה באותיות. כי אות ב' הוא לשון ברכה ואות א' הוא לשון ארור.

שואלים המפרשים, הרי ישנם הרבה לשונות של קללה שמתחילות בב', והרבה לשונות של ברכה המתחילות בא'. ומתרצים האות א' מרמזת על האני, על אנוכיות, בטבע בני אדם שחושבים רק על עצמם, אני ואפסי עוד, וזו היא מהמדות המגוננות ביותר.

על זה מובא מהרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב זצ"ל לפרש את הפסוק (דברים ה, ה) "אנכי עומד בין ה' ובינכם". אדם האומר תמיד "אנכי" הוא מסך המבדיל בין האדם לקונו ולא זו הדרך האמיתית, אלא עולם חסד יבנה. טובים השנים מן האחד, ויש תמיד לחשוב כיצד להטיב לחבירו ולעשות עמו חסד. לכן התחילה התורה באות ב' המרמזת על אחדות, לרמז שטובים השנים מן האחד, וזו היא הברכה הגדולה באות ב' ואין לזה רמז באות א'.

(הובא בספר "אהל אברהם")

”בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ” (בראשית א, א)

תורה – תכלית הבריאה כולה

בתחילת ספר 'חידושי מרן רי"ז הלוי' עה"ת, מבאר הרב מבריסק את דברי הגמרא במסכת ע"ז (ב, ב) – שלעתיד לבא באים מלכות רומי ופרס לפני הקב"ה ומבקשים שזו וטענתם: תיקנו שווקים גשרים ומרחצאות – כולם לא עשינו אלא בשביל ישראל שיתעסקו בתורה. אמר להם הקב"ה: שוטים שבעולם! כל מה שעשיתם לא עשיתם אלא בשביל עצמכם.

שואל הרב מבריסק שתי שאלות: א. "אתמהה לומר שקר כזה לפני הקב"ה שהכל גלוי לפניו. ב. מדוע הקב"ה לא עונה להם "שקרנים" שבעולם, אלא "שוטים" שבעולם?

הצדיק רבי משה ליב סאסובער היה אומר: "בראשית ברא אלוקים" – ראשית דבר צריך היהודי לדעת, כי "ברא אלוקים את השמים ואת הארץ", שיש בורא ומנהיג לכל מה שנברא בעולם, ואין הדברים מתנהלים חלילה מעצמם. להכרה זו הגיע בשעתו אברהם אבינו, שקרא לבני דורו את הקריאה הגדולה: אם יש בירה – יש מנהיג!

מעשה שבא יהודי כופר בתורה לרבי עקיבא ואמר לו: העולם הזה מי בראו? אמר לו: הקדוש ברוך הוא. אמר לו: הראני דבר ברור. כלומר, הבא לי ראיה ברורה לכך. אמר לו: למחר תבוא אלי. למחר בא אצלו. אמר לו רבי עקיבא: מה אתה לובש? אמר לו בגד. אמר לו: ומי עשאו? אמר לו: האורג. אמר לו: איני מאמין לך, תוכיח לי זאת! אמר לו: ומה אוכיח לך! אין אתה יודע שהאורג עשאו? אמר לו: ואין אתה יודע שהקב"ה ברא את עולמו? הלך לו אותו כופר. אמרו לו תלמידיו: מהי ההוכחה שהוכחת לו? אמר להם: בני, כשם שהבית מעיד על הבנאי, והבגד מעיד על האורג, והדלת על הנגר, כך העולם מעיד על הקדוש ברוך הוא שהוא בראו (מדרש תמורה).

ומסופר על רבי יהודה הלוי, גאון שירת ישראל בספרד, שחי בשכונתו של גוי שאף הוא להבדיל היה משורר, וגוי זה טען ברוב סכלותו שהעולם נברא מאליו. ויכוחים רבים התנהלו בין רבי יהודה הלוי לבניו על הנושא הזה, אך לא עלה בידי רבי יהודה לשכנעם ולשנות את השקפתו. באחד הימים חיבר המשורר הגוי שיר, וכשהגיע לשורות הסיום, לא ידע כיצד יסיימו. יצא אפוא לטייל בגינתו, הרהר בשיר שחיבר וחשב על סיום מוצלח. בדיוק באותה שעה, עבר רבי יהודה הלוי בסמוך לבית המשורר, ומבעד לחלון ראה את השיר הבלתי גמור מונח על השלחן, ומיד הוסיף בשולי הגליון שורות של סיום מוצלח ביותר.

כששב הגוי מטילו מצא להפתעתו את השיר המושלם, אך לא ידע כמובן מי עשה זאת. בהתרגשות מרובה מיהר אל שכנו רבי יהודה, וסיפר לו את הדבר. מדוע אתה מתפלא? – צינן רב יהודה את פליאתו הנרגשת – בודאי נעשה הדבר מאליו... לא יתכן כדבר הזה – אמר הגוי – שיר איננו יכול להכתב מאליו. ובכן, השיב לו רבי יהודה הלוי תשובה נצחת, שיר קטן אינו יכול לדעתך להכתב מאליו, ואילו העולם כולו יתכן שייברא מאליו? נכלם הגוי, ולא היתה לו עוד ברירה אלא להודות בטעותו.

"... ומן הידוע אצלנו, כי הדברים אשר הם מבלי כוונת מכוין [במאומה מהם], לא ימצא במאומה מהם (בהם) סימן לחכמה וליכולת. והלא תראה, אם ישפך לאדם (שפך אדם) דיו פתאום על נייר חלק, שאי אפשר שיצטייר ממנו עליו כתב מסודר ושיטות נקראות כמו שהיה בקולמוס, ואילו הביא אדם לפניו כתב מסודר ממה שאי אפשר להיות מבלי מצוע קולמוס, ואומר, כי נשפך הדיו על הנייר ונעשתה צורת הכתב עליו מעצמה, היינו ממהרים להכזיבו על פניו, שאיננו נמלט מכוונת מכוין. וכיון שזה בעינינו דבר שאי אפשר להיות

היות שקיום העולם הוא על יסוד רוחני בלי שום תערובת גשמית, כדאיתא בחגיגה (יב, ב): "הארץ על מה עומדת - על העמודים, והעמודים על המים, מים על ההרים, הרים ברוח בסערה, סערה תלויה בזרועו של הקב"ה". כלומר קיום העולם ועמידותו - בסופו של דבר תלויים הם בזרועו של הקב"ה, במקור הרוחניות.

וזהו עומק דברי חז"ל: "בראשית" - בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית. ואין הכוונה רק שהתורה וישראל הם המטרה והתכלית של הבריאה, אלא יתרה מזה - כל קיום הבריאה הוא על יסוד רוחני, שזהו לימוד התורה על ידי ישראל. לימודם הוא המחזיק והמעמיד את הבריאה איתנה ויציבה.

מעלת יראת חטא

ובזה נעמוד על טיב הבקשה שמבקשים בברכת - החודש: "חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא". לכאורה, אחרי שמבקשים על יראת שמים, לשם מה צריך להוסיף ולבקש על יראת חטא, הרי מי שירא שמים אינו חוטא, ולשם מה צריך לבקש בנפרד על יראת חטא.

אלא כי יראת חטא היא יראה עילאה, ושלמותה בדרגה גבוהה יותר מיראת שמים. ירא שמים הוא מי שחושש ומפחד לחטוא בגלל פחד מהקב"ה ומעונשיו. דרגה גבוהה יותר היא יראת חטא - בהיות האדם חוטא הוא פוגם בשלמות. וכשאדם זוכה להתעלות להבין את מציאות השלמות, הרי הוא ירא מלחטוא כדי לא לפגום בשלמות.

זהו שיא השלמות שבמידת היראה, ולכן בנוסף על מה שמבקשים על יראת שמים, מבקשים גם על יראת חטא, לפחד ולחשוש שלא לפגום במידת השלמות.

(דעת שרגא - רבי צבי שרגא גרוסברד)

"בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ" (בראשית א, א).

העולם נברא במטרה שיכירו במלכותו ית' כי אין עוד

ובמד"ר בראשית: בראשית ברא, בשביל בכורים שנקראו ראשית נברא העולם.

ויש לפרש, כי אחרי כל היגיעות שאדם מיגע כדי להוציא פירות מן הארץ, צריך להכיר כי הכל רצונו ית', ואין הוא מסייע כלום, וחייב לברך "המוציא לחם מן הארץ", ולומר: "ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי", ומכיר בזה כי הכל מאתו ית', ובשביל זה נברא העולם שיכירו במלכותו ית' כי אין עוד.

ובזה אפשר לבאר ענין מצות ספירת העומר שהיא הכנה לקבלת התורה, והיינו שמצות העומר היא ג"כ להכיר כי הכל להש"ת ועל כן ראשית התבואה מביא קרבן, וזוהי התחלת ההכנה לקבלת התורה, כי בלי הכרת "אין עוד מלבדו" לא שייך קבלת התורה, כי כל זמן שמרגיש את ה"אני החומרי" אינו מקבל עליו עול תורה.

(זכרון שמואל - רבי שמואל רוזובסקי)

"בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ" (בראשית א, א)

ארעיות בעולם הזה

ובמדרש (ב"ר פ"א, א, ט): דרש ר' יהודה בן פזי וכו', למה נברא העולם בב', להודיעך שהן שני עולמים העוה"ז והעוה"ב,

מבאר הרב מבריסק, דאיתא בחז"ל: "בראשית ברא אלקים - בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית". כל הבריאה נבראה רק בשביל ישראל שיתעסקו בתורה. וכמו שבתחילת הבריאה כל הבריאה נבראה רק בשביל תורה, כך לדורות עולם, כל מה שמתהווה בעולם, וכל מה שנעשה בעולם, וכל הנעשה תחת השמש זה רק בשביל תורה. רק לתכלית של תורה. הקב"ה נותן בדעתו של פלוני לעשות כזה מפעל, וכזו פעילות - הכל בשביל תורה! ולעתיד לבא תתגלה אור האמת, וכולם יראו שהכל נעשה רק בשביל ישראל שיתעסקו בתורה. תבוא מלכות רומי ותטען: כל מה שעשינו לא עשינו אלא בשביל ישראל שיתעסקו בתורה - וזו האמת! זה לא יהיה שקר לטעון כך, אומר להם הקב"ה: שוטים שבעולם! הרי אתם לא התכוונתם לזה, כל מה שעשיתם - עשיתם בשביל עצמכם, ממילא לא מגיע לכם שכר, עכ"ל.

הרב מבריסק אמר פעם בהתרגשות: מליוני אנשים נידונו למאסר עולם ועבודת פרך ברוסיה הקומוניסטית, ובמשך הרבה שנים עבדו לבנות - בתנאי האקלים של סיביר - את מסילת ברזל שעוברת 'ולדיבסוטק' ועד יפן, וכל זאת בשביל שבמלחמת העולם השנייה, בחורי הישיבות שנסעו עד יפן, יוכלו לעבור על מסילת הברזל הזו...

"בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ" (בראשית א, א).

העולם עומד על תורה בשלימותה

וברש"י: אין המקרא הזה אומר אלא דרשני כמ"ש חז"ל (ב"ר א, א) בשביל התורה שנקראת "ראשית דרכו" (משלי ח, כב) ובשביל ישראל שנקראו "ראשית תבואתה" (ירמיה ב, ג).

הנה איתא בשבת (ק"ט, ב): אמר ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה: 'אין העולם מתקיים אלא בשביל הכל תינוקות של בית רבן'. אמר ליה רב פפא לאביי: 'דידי ודידך מאי'. אמר ליה: 'אינו דומה הכל שיש בו חטא להכל שאין בו חטא'.

וצריך ביאור מדוע קיום העולם מושתת דוקא על תורה מהכל פה שאין בו חטא.

אולם הענין הוא, שמכיון שהעולם עומד על התורה, לכן לקיום העולם צריך שתהיה התורה שלמה בלא חסרון, דהיינו בלא חטא.

כי חטא משמעותו חסרון, וכלפי התורה יש לכל נברא חסרון, כפי שמבאר המהר"ל את דברי הגמרא (ברכות ט, א): ההוא תלמידא דהוה קא אזיל בתריה דרבי ישמעאל ברבי יוסי בשוקא דציון, חזייה דקא מפחד. אמר ליה: חטאה את, דכתיב "פחדו בציון חטאים" (ישעיה לג, יד). אמר ליה: והא כתיב "אשרי אדם מפחד תמיד" (משלי כח, יד). אמר ליה: ההוא בדברי תורה כתיב. והביאור הוא: הפחד נובע מהיות האדם כלי שבור - חטאה, ועל כך אמר לו שלדברי תורה כולם נחשבים ככלי שבור ולכן מפחדים, כי אין מציאות האדם הגשמי מותאמת לתורה שהיא מציאות רוחנית נעלה, ואין בה שמץ של גשמיות.

ואילו לימוד התורה בהכל פה שאין בו חטא זהו תורה שלמה, תורה שאין בה שום חסרון, וכולה בשלמות רוחנית מבלי שמץ של גשמיות, ולכן עליה עומד העולם.

ע"כ. 'להודיעך שהן ב' עולמות עוה"ז ועוה"ב', ר"ל שלא יעשה קביעותו בעוה"ז, ויזכור כי יצטרך לבוא לעוה"ב עולם הנצחי, ויכין צידה לדרכו, כי מי שלא טרח בערב שבת מה יאכל בשבת (ע"ז ג, א).

להתחיל את הלימוד בברכה

ושם, ד"א בב' שהוא לשון הברכה, ולמה לא בלשון א' שהוא לשון ארירה וכו', אמר הקב"ה הרי אני בורא אותו בלשון ברכה והלואי יעמוד, ע"כ. ומכאן שיש ללמד ולהוכיח גם כן בלשון ברכה, ומזה ילמד האדם שיתחיל בברכה ולהמשיך לב השומעים ברכות וברכות ואהבה ברכה ושלוש ולא ילמד בקלות והקפדה.

לכלבת את הגוף והנפש

עוד יש לומר שהב' מרמז להזכיר לאדם שהוא ב', גוף ונפש, גשם ורוח, והם שני הפכים. ועל האדם לכלכל חיבורם במזון רוחני לנפש, והגשמי לגוף, באופן שיעזרו ויחזקו זה את זה. וכמו שאמר הכתוב (דברים ח, ג) "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם". וזהו עיקר עבודת האדם, כי הרוחניים הרי יש בשמים מלאכי מעלה, ומצד הגוף הרי האדם כשאר בעלי חיים וגרוע מהם, וכשהאדם מכלכל חיבורם נעשה פנים חדשות, משמח אלקים ואנשים, וזהו תפארת האדם.

(אור אליעזר - רבי אליעזר שולביץ)

"בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים" (בראשית א, א).

והא דלא כתיב 'אלקים ברא בראשית', שיהיה שמו יתברך בתחילה - להורות, שאין לנו שום השגה כלל באלוקותו ית' רק על ידי פעולת בריאתו נשיג קצת, ולכך נכתב מקודם "בראשית ברא".

[ראה לשון "נפש החיים" (שער א - פרק טז): "... כי קודשא בריך הוא סתים וגליא, כי עצמות אדון כל אין סוף ברוך הוא אינו מושג ולית מחשבה תפיסא ביה כלל, ומה שמושג לנו מעט מן המעט הוא רק מצד התחברותו להעולמות מעת שבראם וחידשם, להחיותם ולקיימם כל רגע ולהנהיגם כמ"ש ואתה מחיה את כולם...". וב"רוח חיים" (אבות פרק ו משנה א): "... כי ידוע שהקב"ה מצד עצמו ומדותו הוא נסתר ואינו מושג בשום אופן כלל. ואין לתארו חס ושלוש בשום שם וכינוי מהכינויים אפילו בשם הוי"ה ברוך הוא ואף בקוצו של יו"ד. וכל השרפים ומלאכי מעלה שואלים איה מקום קדשו. אבל כל השמות והכינויים ומה שאנו משיגים במקצת הוא רק מצד התחברותו עם העולם. כגון שם הוי"ה ברוך הוא פירושו שהוא מהוה הכל כל העולמות כולם. וכן כולם].

ועוד, להורות ענותנותו, כי מדרך הענוה לא הזכיר ה' שמו לפני פעולתו, לא כדרך בשר ודם אשר בגאותו מזכיר שמו בתחילה.

ועוד, להורות להזהר בהזכרת שמו יתברך, שלא יזכיר ח"ו לבטלה, ולכך בהתנדב קרבן ג"כ לא יאמר 'לה' עולה', 'לה' קרבן', רק 'עולה לה'', 'קרבן לה'', מפני שחוששים שמא ימות או שמא יתחרט ונמצא שהזכיר שמו יתברך לבטלה, ועי' ב"ר פר' א.

(אור אליעזר - רבי אליעזר שולביץ)

"בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ" (בראשית א, א).

יובן כמה שאמרו הזוהר פרשת לך לך (דף צג ע"ב), שעל המילה מתקיימים שמים וארץ, שנאמר (ירמיה לג, כה) "אם לא בריתי

יומם ולילה, חוקות שמים וארץ לא שמתני". וידוע דתחלת המצוות שעושה האדם, הראשונה שבהם היא המילה וזהו "בראשית", רצונו לומר במצוה שהיא ראשונה, שהיא המילה, בה ברא הקב"ה את השמים ואת הארץ.

"וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם" וגו', וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אוֹר וַיְהי אוֹר, "וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב וַיִּבְרָא" וגו'. (בראשית א, ב-ד)

קודם בריאת האור הוצרך לומר "וחושך על פני תהום", ואח"כ נאמר "ויהי אור", "וירא את האור כי טוב", ללמד שאין להכיר את האור אלא מתוך החושך. ובכדי לידע ולהשיג מעלת האור צריך להיות קודם ולהכיר בחושך, ולאחר מכן "ויהי אור", ורק אז "וירא את האור כי טוב", כי אשב בחשך ה' אור לי", ולכן ריבוי אור הוא בגדר סגורים ואינו משפיע.

ובסגנון אחר, לימדה תורה דרך ארץ, שלא יזכה האדם לאור אלא ע"י החושך תחילה כברייתו של עולם, שרק ע"י החושך בתחילה זוכין אח"כ למעלת האור, כי אדם הראשון שקודם החטא לא החזיק במעלתו. וכן עם ישראל ולוחות ראשונות, ולא נכנסו ישראל לארץ ישראל רק לאחר ארבעים שנה במדבר. וכן מלכות בית דוד תוכיח. וזהו שנאמר "כי אשב בחושך ה' אור לי".

(ויבינו במקרא - רבי משה מרדכי קארפ שליט"א)

"וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי מֵאֲרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וַהֲיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּשְׁנָיִם" (בראשית א, ד).

תכלית בריאת המאורות

רבינו ירוחם זצ"ל ממיר היה רגיל לומר, כי כל מה שניתן לנו בתורה הוא רק מה שנחוץ לנו לתכלית, הן הידיעות או הלימודים. והביא על זה מדברי הרמב"ם שכתב, שאם ראית דברי חז"ל שנראה לך שהוא חכמה בעלמא שבאו להשמיענו, תדע שלא כוונת דבריהם, כי כל דבריהם הם רק לתכלית ללמדנו הידיעות הנחוצות לנו או להדריכנו בדרך, אבל חכמה בעלמא שאינה נפקא מינה לנו לתשובה ומעשים טובים לא בא להשמיענו.

והוסיף רבינו ירוחם: "אם ישאלני אדם אם יש שם בריאה על הכוכב מראס, אִמֵר, שאפשר ואפשר, ואפשר יש שם גם אנשים, ואפשר אפילו שניתן להם שם תורה מן השמים, אבל לנו אין הדבר הזה נוגע כלל וכלל, כי אילו היה נוגע לנו לתכליתנו, היתה התורה הקדושה או חז"ל מגלים לנו" (ציטוט

מספר 'מאורי שערים' להגאון ר' לייב גורביץ זצ"ל).

אמנם מאידך, ראוי להביא את דעת מרן הגרי"ז ז"ל.

כאשר שיגרו הרוסים את החללית לירח, טענו המדענים בשעתו שיהיה אפשר לגור שם, שאלו את מרן הגרי"ז זצ"ל האם יתכן הדבר?

ענה מרן הגרי"ז, דבריאת הירח ותפקידו כתבה התורה "ויאמר אלקים יהי מארת ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה, והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים". הרי שלכך בלבד נבראו ולא ליותר מזה, ואם כן לא שייך לבנות שם מקום ישוב, עכ"ל.

(אהל משה)

[לכאורה הגרי"ז דיבר על הירח שבזה פירשה התורה כנ"ל, ורבי ירוחם על כוכב מארס, ולא פליגי, עי']

"וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הַיָּמִים בַּיָּמִים
וְהַעֲוֹף יִרֵב בְּאַרְצָךְ" (בראשית א, כב).

עיין בעל הטורים שעמד למה בעוף לא נאמר "פרו ורבו" כמו בדגים, ובאמת שבעוף לא נאמר גם "ומלאו".

ויש לבאר על פי מה שדרשו חז"ל (ברכות כ, א) על הפסוק "בן פרת עלי עין", אל תקרי עלי אלא עולי עין, מה דגים שבים המים מכסים אותם ואין העין שולטת בהן אף זרעו של יוסף אין העין שולטת בו, ע"כ. ולפי זה מיושב היטב דזהו שבירך לדגים ברכה זו של "פרו ורבו ומלאו" שהרי אין העין שולטת בהם, והם מסוגלים לכך, וזהו שאמר "ומלאו את המים בימים", שברכת המילוי נוהגת דוקא "בימים" שהם בתוך המים ואין העין שולטת בהם, אבל העוף שנראה בארץ והעין שולטת בו לא נאמר בו רק "ירב" בארץ, ומשום שהוא בארץ ומגולה לכל דייקא. והטעם לפי שהבעלי חיים משמשים בפרהסיא ובגילוי לפיכך העין שולטת בהם אף בריבויין.

ואמנם אדם הראשון הוא למעלה מן המזל וכזרעו של יוסף שנתברך שאין העין שולטת בו לפיכך גם באדם נאמר "פרו ורבו ומלאו את הארץ", ועל כן מסיים הקרא "ורדו בדגת הים" וכמו שדרשו חז"ל אצל שבט יוסף החבאו עצמכם בהרים שלא ישלוט בהם עין הרע, לכן גם נאמר אצלו "ורדו בדגת הים" הורידו עצמכם כדגים שבים שלא תהא העין שולטת בככם.

(ויבינו במקרא - רבי מ. מ. קארפ שליט"א)

"וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוֹתֵנוּ וְכוּ', וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ" (בראשית א, כו-כז).

"האדם" - הנשמה נקראת "האדם", כי הגוף נקרא "בשר אדם", "על בשר אדם לא ייסך" (שמות ל, לב) [משמע הבשר של האדם, הרי שהאדם זה לא הבשר, אלא הנשמה], ע"י בראשית חכמה (שער היראה פ"ד).

"כדמותנו" (א, כו) פירש רש"י, להבין ולהשכיל. עיקרו של צלם הוא כמה שחננו השי"ת דעה בינה והשכל, וזהו שהבורא נפח באפיו נשמת חיים חכמת לב וטוב שכל, אשר בכח הנשמה הזאת, שהיא חשובה ועליונה מאד, יוכל לעבוד לבורא ית' ולהכירו וליראה מלפניו, ולמשול בגוף וכל תולדותיו, כאשר המשילה על שאר בעלי חיים שאינם מדברים, מאשר יקרה בעיניו נכבדה, וכמו שאמר דוד המלך (תהלים קיט, קכה) "עבדך אני הבינני ואדעה תורתך", שעיקר הבינה הוא, שעל ידה יוכל לעבוד לבוראו ולדעת תורתו הק'. כן בכח הנשמה יוכל האדם לקבל שכרו בעולם הבא, עבור תורתו ומעשיו הטובים, להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו. אבל לענין מצבו בעולם הזה לא היה צריך שתנופח בו נשמה כל כך חשובה שתהיה גדולה מן המלאכים, והיא אינה מוצאת שום נחת רוח בכל עינוגי זה העולם. וכדאיתא במדרש (קהלת ו, ז) "וגם הנפש לא תמלא", משל למה הדבר דומה, לעירוני שנשא בת מלך, אם יביא לה כל מה שבעולם אינם חשובים לה כלום שהיא בת מלך, כך הנפש אילו הבאת לה כל מעדני עולם אינם כלום לה שהיא מן העליונים (וכמבואר

במסילת ישרים פרק א), ע"כ. ואין הנשמה אוהבת העולם הזה כלל ואדרבה מואסת בו, אלא ודאי מפני שעיקר בריאתו של האדם למצבו ותכליתו בעולם הבא, ועל כן ניתנה בו נשמה זאת, כי לה ראוי לעבוד לבורא ית', וכדכתיב "כל הנשמה תהלל יי"ה" (תהלים קג, ו) ובה יוכל לקבל שכרו במקומו וזמנו.

לזאת, כמה מהנחיצות הוא שישמור כח שכלו והבנתו שלא יתקלקל על ידי התאוות והעבירות, שבזה יטומטם לבו שכלו והבנתו רחמנא ליצולן - וכאשר יבוא לעבודת בוראו ית' יבוא רק הגוף העירום המגושם והמטונף, וכמה הוא מהבושה והכלימה לגשת לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שבראו והכתירו מקושט בנשמה עליונה ובינה והשכל שבזה יוכל לשרתו ולעבדו, והוא ניגש לפני הבורא ית' בחומר המגושם והגס, וליבו ותבונתו אין עמו, ורק מלא מחשבות זרות וציורים רעים מתאוות העולם והבליו. לכן, ראש כל הדברים צריך לישר שכלו ובינתו ומחשבותיו שיהיו זכים ונקיים.

ואיתא בגמ' (ברכות לג, א) גדולה דעה [ע"ד ד"ע את אלוקי אביך] שניתנה בתחילת ברכה של חול, ר"ל שהיא יסוד לכל התפילות, כמאמר חז"ל (מגילה יז, א) ומה ראו לומר בינה אחר קדושה, שנאמר (ישעיה כט, כג) "והקדישו את קדוש ישראל" וגו' וסמך ליה (פס' כד) "וידעו תועי רוח בינה", ומה ראו לומר תשובה אחר בינה, דכתיב (שם ו, י) "ולבבו יבין ושב ורפא לו", הרי קדושה, דעה, תשובה. ושם גדולה דעה שניתנה בין שתי אותיות, שנאמר (שמו"א ב, ג) "כי אל דעות ה'", פי', כי הצדיקים מהפכים מידת הדין למידת רחמים, ומידת א"ל שהיא דין, יהפוך לרחמים ע"י מעלת הדעת, והוא יודעי שמו ית'. ושם כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו שנאמר (ישעיה כד, יא) "כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו", ואמר ר' אלעזר כל אדם שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו. [פי' לעומת זה שאמרו חז"ל כל שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו, אבל במעלת הדעת שיש בו, מעלה עליו הכתוב שהרי הוא כאילו נבנה בימיו]. ומכל זה נלמד עד כמה החובה להזהר שלא לבלבל ולטמטם ח"ו את דעתו ותבונתו ע"י התאוות והמידות הרעות, וזה כל האדם, כמו שאמרו חז"ל (ויק"ר פרש"א, ו) דעה קנית מה חסרת, דעה חסרת מה קנית, ואמר הכתוב (ירמיה ט, כג) "כי אם בזאת יתהלל השכל וידוע אותי", ואמר (תהלים צא, יד) "אשגבהו כי ידע שמי", ואמר (שם ט, יא) "ויבטחו בך יודעי שמך". (אור אליעזר - רבי אליעזר שולביץ)

"וַיִּרְדּוּ בְּדַגַּת הַיָּם" (בראשית א, כח).

תפס לשון "ורדו" ולא כתב "ומשלו", כי לשון "ורדו" כוללת שתי משמעויות, לשון ממשלה [רדיה] ולשון ירידה. שכל זמן שהאדם עושה רצונו של הבורא ית', צלם אלקים עליו, ואימתו מוטלת על הבריות, והוא מושל בכל "ורדו", ואם ח"ו אינו עושה רצונו של מקום, צלם אלקים מסתלק מעליו, והחיה מושלת בו, "ירדו", וכמו שאמרו חז"ל (סנהדרין לח, ב), אין חיה רעה שולטת באדם אלא אם כן נדמה לו כבהמה. הוא שאמרו בב"ר (פרש"ה, יב), "ורדו בדגת הים", אמר ר"ח אם זכו רדו ואם לאו ירדו, אמר ר"י דכפר חנין את שהוא בצלמנו כדמותנו ורדו, את שאינו בצלמנו כדמותנו ירדו. ויש להתבונן בענין, כי לכאורה לפי גודל מעלת האדם ותכלית בריאתו מה נחשב לו להאדם הטובה שיוכל לרדות בכל הברואים?

אמנם הענין שניתנה בו החכמה לרדות בכל מיני הברואים, ובזה יוכל לרדות גם בכל מיני הכוחות והמידות אשר באדם עצמו לכובשם ולתקנם בכח חכמתו.

(אור אליעזר - רבי אליעזר שולביץ)

"כתיב 'נעשה אדם' (בראשית א, כו), ופירשו בזוהר (פרשת פנחס רל"ח ע"ב), שהקב"ה אמר לכל הבריאה כולה נעשה כולנו יחד אדם, שכולנו נשתתף בבריאתו, היינו שכל אחד יתן לאדם מטבעו ותכונתו, שהשור יתן בו תכונת השור, והארי יתן בו תכונת ארי, והנחש יתן בו תכונת נחש וכו'. נמצא כי אדם אחד הוא עולם קטן הכולל בתוכו תכונות כל העליונים והתחתונים, וא"כ כוחותיהן של כל החיות הרעות שבעולם נכללו באדם ואין לך חיה נוראה כזו, ולכד זה הלא יש לאדם כלי משחית אשר אין לשום חיה רעה - והן הדעה והדיבור". ומאחר וחיה אחת טורפת, צריך לקושרה בשלשלת של ברזל, כמה שרשראות של ברזל צריכות בשביל לעצור בעד חיה נוראה כאדם! וכשברא הקב"ה את האדם, ודאי ברא את השלשלת לקושרו שלא יחריב את העולם. ומהי השלשלת הזאת? זו יראת השם, אשר היא לכדה בכוחה לעצור את האדם שלא יהא כחיה טורפת, וזולתה לא תועיל שום תחבולה שבעולם לשמור את האדם מלהזיק.

(קובץ מאמרים לרבי אלחנן וסרמן)

"וַיִּבְרָךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּו שֶׁבֶת מִכָּל מְלֵאכְתּוֹ אֲשֶׁר בְּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת" (בראשית ב, ג).

תפקיד הנבראים להשלים את הבריאה

לכאורה מה שסיים הפסוק בתיבת 'לעשות' מיותר, שהיה לו לומר "כי בו שבת אלקים מכל אשר ברא" ודיו.

מהוספת מילה זו לומדים רבותינו הראשונים, שהקב"ה לא ברא בבריאה דבר שלם בתכלית השלמות, אלא השאיר לנבראים את התפקיד שהם ישלימו את מעשי הבריאה. (ראה באבן עזרא כאן).

וכן מבואר בדברי חז"ל (ילקוט שמעוני פרשת תזריע רמז תקמ"ז סוף ד"ה וביום השמיני, וראה עוד ב"ר יא, ו): "שאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא: 'איזה מעשים נאים, של הקב"ה או של בשר ודם' אמר ליה: 'של בשר ודם נאים'. אמר ליה: 'למה אתם מליים' אמר ליה: 'אף אני יודע שעל דברים אלו אתה שואל, ולכן הקדמתי ואמרתי לך שמעשה בשר ודם נאים משל הקב"ה'. הביא לו שיבולים וגלוסקאות אלו מעשה הקב"ה ואלו מעשה בשר ודם אין אלו נאים".

כך הם פני הבריאה כולה. הקב"ה הניח מקום לנבראים להשלימה, כמו שאי אפשר לאכול שיבולים, אלא צריך האדם לטחון ולאפות אותם, וכדי לגור בתוך בית יש לעשות טיט ולבנות בניינים, אותו הדבר במצות מילה - האדם נולד ערל, ותפקידו למול ולהשלים בכך את הבריאה.

תלמידים חכמים חמה בונים ומשלימים את הבריאה

ובכך נעמוד על ביאור דברי חז"ל (שלהי מסכתות ברכות, יבמות, נזיר, תמיד וכריתות): אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר "וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך" (ישעיה נד, ג), אל תקרי בניך אלא בוניך". הרי שתלמידי חכמים נקראים בונים. וכן במסכת שבת (קיד, א) מכוונים חכמים

בתואר בנאים. והוא מפני שהם בונים ומשלימים את הבריאה. היות שתכלית הבריאה היא בשביל התורה ובשביל ישראל שיעסקו בתורה (רש"י לעיל א, א), הרי שכאשר תלמידי חכמים עוסקים בתורה הם בונים בכך את הבריאה ומשלימים את מעשה בראשית.

(דעת שרגא - רבי צבי שרגא גרוסברד)

"וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֶפְרָ מִן הָאָדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים" (בראשית ב, ז).

פירש רש"י: שתי יצירות, יצירה לעולם הזה ויצירה לתחיית המתים וכו'.

ועיין בשפתי חכמים שפירש שהקב"ה נותן מעכשיו כח חיוני באדם שגם לאחר שימות יוכל לחיות ולחזור ברצון ה' יתברך, ע"כ.

מכאן נראה שתחיית המתים לא תתחדש, אלא חיי נצח אלו טבועים באדם ביצירתו הראשונה. [ובזה יש להבין הענין מה שאליהו ואלישע הנביאים החיו מתים אף שאין כל חדש תחת השמש, מכיון שהכח החיוני באדם, לחיות אחר שימות, טבוע בו מיצירתו הראשונה. (העורך)].

(פניני דעת - רבי אליהו מאיר בלאך)

"וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה" (בראשית ב, ז).

ובתרגום: "והות באדם לרוח ממללא".

הן, המשכיל והמתבונן ימצא בכח הדיבור ענין מופלא, שהרי האדם מבחר היציר הוא, ובאשר הוא אדם הוא נבדל משאר בעלי חי בכח השכל והדיבור אשר חננו השי"ת, והשכל והדיבור הן תריין רעין דלא מתפרשין, ומה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, כי רק אז יש לדיבור חשיבות, אם הוא בא ממוח שבראש בשכל הנרצה, וכן השכל רק אז ימצא קן, אם יוכל לפרשו על ידי הדיבור, כי אילו לא היה יכול לדבר לא היה שכלו מחודד, כידוע מדרשם ז"ל (ברכות סג, ב) על הקרא (ירמיה נ, לו) "חרב על הבדים ונואלו - חרב על שונאיהן של ישראל שעוסקים בתורה בד בד", והטעם כי אם יושב החכם בבדידות לא ישונן שכלו, ורק על ידי הדיבור מה שתלמידי חכמים מתוכחין זה עם זה, וזה פורט שכלו בכח דיבורו ולעומתו גם האחר, על ידי אופן כזה יגיעו שניהם לתכלית הנרצה. וזהו שמפרש התרגום ד'רוח ממללא' מהוה את הנפש לחיה.

(דרושי מהר"ם בריסק, שבת שובה תרצ"ז)

"לֹא טוֹב הָיְתָה הָאָדָם לְבָדוּ" (בראשית ב, יח).

כל דבר שלא נגמר לא מיקרי טוב, ועל כן ביום השני לא נאמר "כי טוב", ורק ביום השלישי שנגמרה מלאכת המים נכפל בו "כי טוב" (רש"י לעיל א, ז).

ובהיות כי איש בלא איתתא פלג גופא הוא (עיין זוה"ק ח"ג דף ז ע"ב), על כן אי אפשר לכנותו "טוב", וזהו שאמר "לא טוב היות האדם לבדו". תיבת "היות" הוא שם דבר, רצונו לומר היותו של אדם לבדו לא "טוב", על כן אעשה לו עזר כנגדו כדי שתנתן לו האפשרות להשתלם.

(חשב סופר - רבי אברהם שמואל בנימין בן עקיבא סופר)

חז"ל אמרו (יבמות סג, א) זכה עוזרתו לא זכה כנגדו.

יש לפרש כי תעודת האשה לסייע את בעלה בדרכי שמים, למען יוכל לעלות על רום המעלות בתורה ויראת ה' טהורה, אולם אם בעלה איננו הולך בדרך מישור והוא בעל רע מעללים, אז תתאמץ ותעשה פעולות הנחוצות להניאו מדרך הרע ולהביאו אל המסילה העולה בית אל.

וזהו שאמר "זכה", אם הוא זוכה לילך בדרכי שמים, אז נפלה חבלו בנעימים להיות לו "עזור", ואם ח"ו "לא זכה" אז "כנגדו" תעשה פעולות נגדיות להטיב מעשיו.

(חשב סופר - רבי אברהם שמואל בנימין בן עקיבא 1900)

"וּתְפַקְחָנָה עֵינֵי שְׂנֵיהֶם וַיִּדְעוּ כִּי עִירֹמִם הֵם וַיִּתְפָּרוּ עַל־הַ תְּאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת" (בראשית ג, ז).

פירש רש"י: "אף הסומא יודע כשהוא ערום, אלא מהו "וידעו כי עירומים הם", מצוה אחת היתה בידם ונתערטלו הימנה".

הנה ידוע, שאדם הראשון קודם החטא היה במדרגה עליונה ביותר, הוא היה כה גדול בחכמה ובדעת, עד שמלאכי השרת בקשו לומר לפניו שירה. הוא ידע את תכונתו של כל חי, וקרא שמות לכל היצורים כפי תכונתם. וכיון שחטא, ירד מגדולתו ואבד את חכמתו, וכמו שאמרו בגמרא (חגיגה יב, א): "אמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון מסוף העולם ועד סופו היה וכו', כיון שסרח הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו".

מבואר שאעפ"י שקודם החטא היה האדם גדול כל כך בחכמה ובדעת, מ"מ לא השיג את גודל הצער שירגיש אחר החטא ושיהיה ערום מן המצוות. ורק לאחר שחטא, הכיר שהוא ערום מן המצוות. מוכח מכאן, שאפילו הפיקח הגדול ביותר אינו יכול להשיג מה גדול יהיה צערו שירגיש לאחר שיבצע ויעשה את מעשה העבירה.

ובאמת, אילו היה יודע האדם את גודל הצער והחרטה שירגיש לאחר שיחטא, מעולם לא היה חוטא. על כן, העצה היעוצה לאדם העומד בפני נסיון של חטא ועבירה, היא להזכיר לעצמו את גודל צערו ואת יגון חרטתו שהרגיש בפעם האחרונה לאחר שחטא, ויצייר בדעתו כמה צער ויגון רגיש אם יחטא עתה, וזה ימנע אותו מלחטוא.

(חידושי הלב - רבי אלתר חנוך הענאך לייבאוויטש)

"וַתִּסַּף לְלִדְתָא אֶת אָחִיו אֶת הַבֵּל וַיְהִי הַבֵּל רָעָה צָאן וְקִזְן הָיָה עֶבֶד אֲדָמָה" (בראשית ה, ב).

עבודה - בדיעבד

יש להבין מדוע אצל הבל נאמר לשון 'ויהי' ואילו אצל קין 'היה'?

ב"תפארת שלמה" מרדומסק מביא על כך מרגניתא טבא בשם הרה"צ מזאקעלקעוו:

כידוע מחז"ל, כל מקום שנאמר "ויהי" - הוא לשון צער, וכל מקום שנאמר "והיה" - הוא לשון שמחה. [מגילה י, ב): אמר רבי לוי ואיתימא רבי יונתן, דבר זה מסורת בידינו מאנשי כנסת הגדולה, כל מקום שנאמר "ויהי" אינו אלא

לשון צער, "ויהי בימי אחשורוש" הוה המן, "ויהי בימי שפט השפטים" הוה רעב, "ויהי כי החל האדם לרב וירא ה' כי רבה רעת האדם" וכו'.

והנה תכלית בריאת העולם היתה בשביל האדם שיעבוד את השי"ת, וכמו שנאמר (ישעיהו מג, ז) "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו" - לשקוד על התורה והעבודה וימם ולילה.

אמנם יש אדם העוסק במשא ומתן כדי להחיות את נפשו ולהביא טרף לביתו, ובזה יש להבדיל בין צדיק לרשע, ובין עובד ה' לאשר לא עבדו, כי הצדיק, גם בעודו עוסק למחיתו במשא ומתן הרי הוא עושה כן בעל כרחו בבחינת אונס, באשר כל חפצו ותשוקתו לבל ימוש ספר התורה הזה מפיו כל הימים, רק ההכרח לא יגונה, ולכן הוא שרוי בצער בעת ביטולו.

לא כן הרשעים, אשר ביציאתם למלאכת פרנסתם הרי זה לאחר שמאסו בתורת ה', והם רודפים אחר תאוות ותענוגי העולם הזה בחשק נמרץ.

ועל כך בא לרמז לנו הכתוב: "ויהי הבל רועה צאן" - לשון צער, כי היה הבל עושה מלאכתו ברעיית צאנו מתוך הרגשת צער על כך שהוא אינו שוקד על התורה והעבודה, ולעומתו "וקין היה עובד אדמה" - לשון שמחה, שראה תכלית בעצם היותו "עובד אדמה", לפיכך "וישע ה' אל הבל ואל מנחתו" (בראשית ד, ד).

"הֲלוֹא אִם תִּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תִיטִיב לִפְתַּח חַטָּאת רִבִּין" (בראשית ה, ז).

חטא נשאר במציאות

פירש רש"י: לפתח קברך חטאתך שמור.

זה מלמדנו הכלל כי החטא עצמו נשאר במציאות, ואף שבהיותנו מלובשים בחומר אין לנו את החוש לראותו, אבל שמור הוא לפתח הקבר, וכשיבא לפתח קברו בעולם האמת, יפגש את חטאיו ממש, כמו שאמרו חז"ל עבירות שאדם דש בעקביו סוכבות אותו ביום הדין.

(פניני דעת - רבי אליהו מאיר בלאז)

"וַיֹּאמֶר ה' לֹא יִדּוֹן רוּחִי בְּאָדָם לְעֹלָם בְּשָׂרָה וְהָיוּ יָמָיו מָאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה" (בראשית ג, יח).

גודל מדרגת משה רבינו

בחולין (קלט, ב): אמרי ליה פפונאי לרב מתנה וכו', משה מן התורה מנין (היכן נרמז בתורה לפני לידתו של משה רבינו שעתידי לבא אדם זה לעולם. השיב להם רב מתנה), בשגם הוא בשר (ותיבת "בשגם" היא בגימטריא 'משה', ורמזו בזה שעתידי לבוא לעולם אדם ששמו משה ויחיה מאה ועשרים שנה - רש"י).

ביאר ב"חשב סופר", שכוונת שאלתם היתה, היכן נרמז גודל מדרגת משה רעיא מהימנא בתורה, ועל זה השיב "בשגם הוא בשר", וכוונת הדברים, כי בזה שהאדם קרוץ מחומר, בזה עצמו מעלת האדם, יען שהוא צריך ללחום נגד יצרו השוכן בו, ועל ידי זה שמתנגד בכל פעם נגד יצרו, נזדכך גופו.

וזהו שאמר "רמז למשה מנין בשגם הוא בשר", כלומר בזה נוכל להעריך ולהוקיר ערך גדולתו של משה שהיה בשר, ובכל זאת נתעלה להמדריגה הגדולה אשר אין למעלה הימנו.

